

ОСВІТНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУЦІЇ

УДК 796(07)(4)

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ У КРАЇНАХ ЄС

Даріуш Скальські

Статтю присвячено характеристиці національних стратегій фізкультурної освіти у країнах Європейського Союзу. Внаслідок проведеного аналізу зроблено висновок, що, хоча цілі національних стратегій відрізняються у різних країнах, існує спільне бачення напрямів упровадження змін у країнах ЄС. Згідно з ним, найбільш важливими чинниками покращення фізкультурної освіти в цих країнах вважають: інфраструктуру, шкільний і позашкільний спорт, здоровий спосіб життя, інклюзію, збільшення кількості уроків, збільшення кількості змагань, соціалізацію, професійний розвиток фахівців.

Ключові слова: національна стратегія, фізкультурна освіта, нормативне забезпечення, локальні і регіональні ініціативи.

Починаючи з 90-х років у більшості країн Європи відбулося реформування системи фізичного виховання школярів. Для повнішого усвідомлення цих змін важливим є окреслення нормативного забезпечення шкільної фізкультурної освіти в європейських країнах. Завдяки висвітленню його стану на національному рівні можливим є критичний аналіз модернізаційних тенденцій на сучасному етапі. Важливим є висвітлення особливостей організації й основних підходів до фізкультурної освіти в Європі на тлі головних суспільно-політичних процесів, які визначили її національний характер.

Теоретичним і практичним узагальненням щодо врахування європейського історичного досвіду фізкультурної освіти присвячені напрацювання західноєвропейських дослідників Б. Крама, Е. Бальца, Р. Наула (концепції фізкультурної освіти в Європі), Дж. Пфістера (культурні конфронтації у німецькій фізкультурі, шведській гімнастиці і англійському спорті), американських педагогів П. Шемпа (наукове підґрунтя спортивної педагогіки), Дж. Фернандеса-Бальбоа (критичний постмодернізм у гуманістичному русі у фізкультурній освіті і спорті), російських учених В. Столярова (стан і методологічні основи розроблення нової теорії фізичного виховання), О. Зданевича, В. Ляха, С. Фірсіна (основні підходи до сучасного фізичного виховання). Серед українських праць, у яких висвітлено теорію і практику організації вищої педагогічної освіти в галузі фізичної культури в окремих європейських країнах, є публікації дослідників переважно польської фізкультурної освіти (Н. Долгова, В. Пасічник). Слід зазначити, що немає наукового дослідження нормативно-законодавчого забезпечення фізкультурної

освіти в країнах ЄС з порівняльно-педагогічною метою.

Європейська комісія приділяє значну увагу проблемам фізкультурної освіти і спорту у країнах-членах ЄС починаючи з 2007 р., коли було опубліковано «Доповідь про спорт» (White Paper on Sport) [1], у якій зазначено, що збільшення обов'язкових годин на заняття фізкультурою в школі і активізація позашкільної діяльності в галузі спорту може мати позитивний вплив на покращення здоров'я та молоді у країнах-членах ЄС. Згодом, у 2008 р. було опубліковано «Директиви ЄС щодо видів фізичної активності, які покращують здоров'я» (The EU Guidelines on 'Health Enhancing Physical Activity') [4], у яких з тривогою наголошено на проблемах зі здоров'ям, викликаних недостатньою фізичною активністю, нездоровим стилем життя і ожирінням. На підставі цих документів у 2012 р. було прийнято «Робочий план щодо спорту в Європейському Союзі на 2011 – 2014 pp.» (European Union Work Plan for Sport for 2011-2014 [3]

Цінним матеріалом для узагальнень у порівняння є Звіт про фізкультурну освіту і спорт в Європі (Physical Education and Sport at School in Europe), опублікований у 2013 р.

На основі цих матеріалів можна охарактеризувати нормативно-законодавче забезпечення фізкультурної освіти в країнах-членах Європейського Союзу, що є метою статті.

Як правило, концептуальні підходи до організації будь-якого освітнього сектора викладено в національних стратегіях, які можуть мати вигляд різних документів, виданих на урядовому рівні – стратегій, концепцій або угод. Проаналізувавши наявність таких стратегічних документів у країнах – членах ЄС, ми дійшли висновку, що вони є у 15 з 27 країн (див. табл. 1). У інших державах вони або перебувають в стані розроблення, або фізкультурна освіта функціонує в рідкісних масштабних національних програм і ініціатив.

Таблиця 1

Наявність національної стратегії фізкультурної освіти у країнах-членах ЄС [2]

Австрія	Велика Британія	Бельгія	Болгарія	Данія	Естонія	Ірландія	Іспанія	Італія	Латвія	Литва	Люксембург	Мальта	Нідерланди	Німеччина	Польща	Португалія	Румунія	Словаччина	Словенія	Угорщина	Фінляндія	Франція	Чехія	Хорватія	Швеція

У цьому матеріалі зосередимося на розгляді специфіки національних стратегій фізкультурної освіти, які, залежно від країни, або є окремим документом, або є частиною інших документів більш загального характеру (Див табл. 2).

Таблиця 2

Національні стратегії фізкультурної освіти у країнах-членах ЄС [2]

Країна	Назва національної стратегії	Рік
Австрія	Стратегія дитячого здоров'я (Child Health Strategy)	2011
Бельгія (флам.)	Стратегія організації шкільного спорту (The strategy on the organisation of sports at school)	2009
Болгарія	Національна стратегія розвитку фізичної культури і спорту в Республіці Болгарія (National Strategy for Development of Physical Education and Sport in the Republic of Bulgaria)	2012
Великобританія (Англія)	Стратегія молодіжного спорту: формування спортивних звичок для життя (Youth Sport Strategy: Creating a Sporting Habit for Life)	2012
Великобританія (Уельс)	Двадцятирічна стратегія спорту і фізичної активності в Уельсі (Twenty-year strategy for sport and physical activity in Wales)	2005
Іспанія	Комплексний план фізичної активності і спорту (Plan integral para la actividad física y el deporte)	2010
Латвія	Дороговкази політики в галузі спорту і національна програма розвитку спорту (Sports Policy Guidelines and the National Sports Development Programme)	2006
Литва	Стратегія розвитку спорту (Sports Development Strategy)	2011
Мальта	Реформування спорту в напрямі особистісного розвитку, здоров'я і успіху (Re-shaping Sport: Towards Personal Development, Health and Success)	2007
Польща	Стратегія розвитку спорту в Польщі (Sports Development Strategy in Poland)	2007
Португалія	Шкільний спорт (Desporto escolar)	2009
Румунія	Угода між Міністерством освіти, Олімпійським комітетом і Агенцією молоді та спорту (Protocol between the Ministry of Education, the Olympic Committee and the Youth and Sports Agency)	2008
Словаччина	Стратегія розвитку фізичної культури дітей та молоді (The concept of developing physical activities among children and young people)	2011
Словенія	Національна стратегія фізичної культури, спрямованої на покращення здоров'я (National strategy on health-enhancing physical activity)	2007
Хорватія	Стратегія розвитку шкільного спорту в Хорватії (Strategy of Development of School Sports in Croatia)	2009
Чехія	Концепція державної підтримки спорту в Чеській Республіці (The Concept of the State Support of Sports in the Czech Republic)	2011

Європейські стратегії фізкультурної освіти керуються різними підходами до розвитку фізичної культури і спорту. Як правило, вони базуються на попередніх стратегіях або результатах наукових досліджень в галузі фізкультурної освіти і спорту. Іншим джерелом інформації при розроблені національної стратегії є консультування із зацікавленими особами, організаціями і експертами.

Проаналізуємо більш докладно зміст вищевказаних національних стратегій, щоб визначити спільні і відмінні риси національної політики країн-членів ЄС щодо організації і ролі фізкультурної освіти. Зважаючи на специфіку дослідження, зосередимося лише на тих документах або їхніх частинах, які спрямовані на дітей та молодь шкільного віку.

Так, головними цілями «Австрійської стратегії дитячого здоров'я (2011 р.), пов'язаними з фізкультурною освітою і спортом, є формування життєво важливих навичок дітей і підлітків, використання освіти як позитивного чинника, який впливає на здоров'я, а також заохочення молоді до фізичних вправ і набуття ними звички здорового харчування.

Головними напрямками «Бельгійської стратегії організації шкільного спорту» (2009 р.) є: а) інноваційність, планування і розвиток шкільного спорту; б) стимулювання зв'язку між шкільним предметом «фізична культура» і спортивними видами діяльності, з одного боку, і місцевими спортивними ініціативами з метою заохочення довготривалих занять спортом – з іншого; в) організації позашкільних і позакласних спортивних заходів у дошкільній, початковій і середній освіті.

«Національна стратегія розвитку фізичної культури і спорту в Республіці Болгарія» (2012) має на меті збільшити кількість людей, які беруть участь у спортивних заходах на всіх етапах життя, незалежно від їхнього соціального, економічного статусу, гендерної приналежності чи спортивної форми. Щодо шкільної фізкультурної освіти, Стратегія спрямована на підняття рівня свідомості дітей та молоді щодо важливості участі у спортивних заходах, модернізацію навчальних програм та збільшення фінансування фізкультурної освіти на рівні школи.

«Англійська п'ятирічна стратегія молодіжного спорту: формування спортивних звичок для життя» (2012) спрямована на те, щоб Лондонські олімпійські й параолімпійські ігри 2012 р. отримали стале продовження у підвищенні інтересу до занять змагальними видами спорту в школі, посиленні зв'язків між школою і місцевими спортивними клубами. Згідно з цією Стратегією, до чиновників у галузі фізкультурної освіти і спорту висунуто вимогу звертати головну увагу на дітей та молодь шкільного віку, а також забезпечувати заняття спортом як у школі, так і у позашкільних спортивних організаціях.

«Двадцятирічна стратегія спорту і фізичної активності в Уельсі» (2005) зосереджена на здоров'ї нації і фізичній культурі учнів. Вона наголошує на впливові фізкультурної освіти на здоров'я психологічний стан дітей та молоді, а також на важливості спортивних залів і майданчиків. Цілі стратегії також охоплюють підвищення кваліфікації фахівців і волонтерів у галузі

фізкультурної освіти, а також пошуках інноваційних способів залучення більшої кількості дітей та молоді до занять фізичною культурою і спортом.

Іспанським стратегічним документом національного рівня є «Комплексний план фізичної активності і спорту» (2010). Він має на меті забезпечення загального доступу до якісних занять спортом для усього населення. Іспанський уряд зобов'язаний забезпечувати поширення інформації про фізичну активність, здоров'я, спорт і відпочинок. Цей національний документ визначає чотири основні цілі, одна з яких полягає в тому, щоб популяризувати спорт серед дітей шкільного віку. Згідно з цією стратегією, фізична культура і спорт не тільки є обов'язковим предметом у навчальному плані середньої школи, а й служать основою для імплементації низки масштабних проєктів і ініціатив, пов'язаних і розвитком фізкультурної освіти.

Основою нормативно-законодавчого забезпечення фізкультурної освіти в Латвії є «Дороговкази політики в галузі спорту» (2004) і «Національна програма розвитку спорту» (2006). П'ять головних цілей цих урядових документів: 1) дитячий і юнацький спорт; 2) елітний спорт; 3) спорт для всіх; 4) спорт для людей з особливими потребами 5) спортивні приміщення і обладнання. Політика в галузі дитячого і юнацького спорту полягає в тому, щоб забезпечити кожній дитині можливість займатися спортом, визначити відповідальність держави за обов'язкову фізкультурну освіту, допомогти талановитим юним спортсменам вдосконалювати їхні результати, а також забезпечити дітям і молоді всі ресурси для занять спортом.

Головні завдання «Литовської стратегії розвитку спорту» (2011) пов'язані з фізкультурною освітою, розв'язуються шляхом збільшення кількості уроків фізичної культури та занять спортом у галузі формальної й неформальної освіти, а також покращення стану спортивних приміщень у навчальних закладах.

Мальтійська національна стратегія під назвою «Реформування спорту в напрямі особистісного розвитку, здоров'я і успіху» (2007 р.) передбачає підтримку програм, які дітям і їхнім батькам дають змогу присвятити більше часу спортивним видам діяльності, розвитку власної фізичної культури і здорового способу життя.

Головним спрямуванням «Стратегії розвитку спорту в Польщі» (2007 р.) є здорові і активні громадяни. Цей урядовий документ містить розділ щодо фізкультурної освіти дітей та молоді. Розвиток спорту вбачається як через обов'язкову шкільну фізкультурну освіту, так і через позанавчальну спортивну діяльність.

Португальська стратегія «Шкільний спорт» (2009 р.) є дієвим чинником як підтримки здоров'я, спорту і фізичної культури загалом, так і забезпечення соціальної інтеграції і перешкоджання відсіву зі школи. Крім того, її стратегічні цілі стосуються на розширення спектру можливостей для якісних занять фізкультурою і спортом у кожній школі.

У Румунії нормативною основою для фізкультурної освіти є Угода між Міністерством освіти, Олімпійським комітетом і Агенцією молоді та спорту (2008 р.) Головною метою цієї Угоди є покращення здоров'я населення шляхом

залучення учнів і студентів до занять спортом. Рекомендаціями передбачено як мінімум три тижневих години фізкультури в школі, а також збільшення кількості спортивних змагань. Крім того, Угодою передбачено ведення національного реєстру з метою біометричного моніторингу учнів, що дасть змогу виділити тенденції щодо стану здоров'я, притаманні різним поколінням.

У Словаччині метою «Стратегії розвитку фізичної культури дітей та молоді» (2011 р.) є формування позитивного ставлення дітей та молоді до фізичної культури впродовж життя. Крім того, нею передбачено вдосконалення шкільних програм з фізичної культури і збільшення кількості тижневих годин на цей предмет. Цільовою групою стратегії є діти та молодь від 6 до 18 років.

У Словенії «Національна стратегія фізичної культури, спрямованої на покращення здоров'я» (2007 р.) має на меті підтримку різних форм рухової діяльності і фізичних вправ впродовж життя, а також підвищення рівня фізичної культури для покращення здоров'я дітей, особливо тих, які мають спеціальні потреби. Стратегія передбачає активне мотивування дітей та підлітків до поєднання обов'язкових шкільних уроків фізичної культури з позанавчальними заняттями спортом. Вона передбачає присвячення хоча б однієї години щодня фізичній активності. Стратегія також націлює на формування в учнів здорового способу життя і постійний професійний розвиток учителів фізичної культури.

«Стратегія розвитку шкільного спорту в Хорватії» (2009 р.) має на меті забезпечення умов для постійного розвитку шкільного спорту і звертає увагу на подолання проблем, пов'язаних із створенням належної інфраструктури для цього розвитку, підготовкою високопрофесійних учителів і тренерів, організацією спортивних змагань на різних рівнях (шкільному, місцевому, регіональному і національному). Стратегією передбачено модернізацію адміністрування і фінансування програм фізкультурної і спортивної освіти. Крім того, нею спрогнозовано позитивний вплив на соціалізацію дітей, покращення інклюзії дітей з особливими потребами, підвищення їхньої самооцінки у процесі заняття фізкультурою і спортом.

Один із розділів «Концепції державної підтримки спорту в Чеській Республіці» (2011 р.) присвячено шкільній фізкультурній освіті. У інших розділах приділено увагу спорту для всіх, спорту для талановитих учнів, дослідженням у галузі фізкультурної освіти, фінансуванню спорту, будівництву і утриманню приміщень для занять фізкультурою і спортом.

Як бачимо, деякі стратегії зосереджені на розвитку фізичного виховання в школах, інші визначають більш широке поле для реформування, окреслюючи місце і роль школи. Ці стратегії, як правило, не визначають конкретних кроків чи дій, а визначають напрями або сфери, у яких необхідно впроваджувати зміни. Так, з таблиці видно, головними напрямками є такі:

- інфраструктура, що забезпечить можливості для повноцінних занять спортом (спортивні майданчики, футбольні, волейбольні поля, басейни, спортивні зали, бігові доріжки, стадіони тощо);

- здоровий спосіб життя як частина навчальних програм з різних дисциплін шкільного курсу, що дає підстави до сприйняття цього явища з міждисциплінарної точки зору;
- інклюзія, що врахує необхідність створення умов для занять фізичною культурою і спортом для дітей та молоді з особливими потребами на психологічному, фізичному рівні та за рахунок забезпечення доступу й долання бар'єрів;
- соціалізація, у контексті якої заняття фізичною культурою і спортом є засобом входження в суспільство;
- розглядають шкільний і позашкільний спорт, який постає як цілісна система, в якій ці два види фізичної активності є взаємодоповнювальними;
- збільшення кількості уроків фізкультури в школі та надання їм статусу обов'язкових;
- збільшення кількості спортивних змагань шкільного, місцевого, регіонального та національного рівнів, унаслідок чого діти та молодь матимуть мотивацію до оцінювання власних спортивних досягнень порівняно з іншими учасниками спортивних заходів;
- Професійний розвиток фахівців, задіяних у фізичному та спортивному розвитку дітей та молоді шкільного віку, що значною мірою підвищить якість проведення уроків та організації шкільних та позашкільних заходів з фізичної культури та спорту.

Таблиця 3

Порівняльний аналіз пріоритетів національних стратегій фізкультурної освіти у країнах-членах ЄС

Країна	Окремий документ	Інфраструктура	Здоровий спосіб життя	Інклюзія	Соціалізація	Шкільний і позашкільний спорт	Збільшення к-ті уроків	Збільшення к-ті змагань	Професійний розвиток фахівців
Австрія									
Бельгія (флам.)									
Болгарія									
Великобританія (Англія)									
Великобританія (Уельс)									
Іспанія									
Латвія									
Литва									

Мальта									
Польща									
Португалія									
Румунія									
Словаччина									
Словенія									
Хорватія									
Чехія									

У деяких країнах (наприклад, у Латвії і Литві) зосереджують увагу на початковій і середній школі в межах більш широкої стратегії фізкультурної освіти, у деяких – на молоді (Велика Британія). Деякі стратегії розроблені суто для галузі фізкультурної освіти та спорту (Наприклад, Болгарія, Іспанія і Хорватія) з широким полем охоплення цільової групи. У низці стратегій наголошено на необхідності надання особливої уваги певним цільовим групам (дітям та молоді з особливими потребами, дівчатам, талановитим спортсменам тощо).

Цілі національних стратегій відрізняються поміж країнами, що зумовлено сукупністю суспільно-політичних, соціально-економічних та культурно-освітніх пріоритетів. Проте, як бачимо з таблиці, існує спільне бачення напрямів упровадження змін у країнах ЄС. Розмістивши їх від найбільш часто означених національними стратегіями 16 країн ЄС до найрідше згаданих, отримаємо таку градацію: інфраструктура (11), шкільний і позашкільний спорт (10), маємо здоровий спосіб життя (9), інклюзія (8), збільшення кількості уроків (8), збільшення кількості змагань (4), соціалізація (3), професійний розвиток фахівців (3).

Отже, на основі викладеного вище можемо дійти висновку, що національні стратегії мають на меті впровадження або адаптацію заходів, спрямованих на підвищення усвідомлення важливості соціальної і освітньої цінності фізичної і спортивної активності населення впродовж життя. У більшості країн це усвідомлення починають формувати у дітей та молоді шкільного віку, створюючи можливості для занять фізичною культурою і спортом.

Реформи, які є результатом впровадження національних стратегій, керуються визначеними в них пріоритетами. Ці реформи можуть бути скеровані на модернізацію навчальних програм з фізкультурної освіти, на підтримку професійного розвитку вчителів фізичної культури, фінансування різних регіональних і локальних ініціатив.

Зазвичай за впровадження реформ відповідають урядові організації національного рівня (наприклад, міністерства освіти або міністерства охорони здоров'я), проте, як правило, вони здійснюються завдяки тісній співпраці різних зацікавлених організацій, наприклад, спортивних асоціацій і федерацій,

олімпійських комітетів, вчителів, учнів, батьків і представників приватного сектора.

Відсутність національної стратегії може бути пояснена кількома причинами:

- органи влади національного рівня вважають, що місцева влада і сама школа знають краще, які заходи слід впроваджувати;
- період дії національної стратегії завершився і нова національна стратегія перебуває на етапі розроблення;
- у країні діють масштабні довготривалі ініціативи стратегічного характеру, які не мають статусу національної стратегії де-юре, але де факто такими є.

Список використаних джерел:

1. *European Commission White Paper on Sport* <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200708/cmselect/cmcomeds/347/347.pdf>
2. *European Commission/EACEA/Eurydice, 2013. Physical Education and Sport at School in Europe Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.* – http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/150EN.pdf Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. – 69 p.
3. *Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on a European Union Work Plan for Sport for 2011-2014 (2011/C 162/01)/ Official Journal of the European Union* [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42011Y0601\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:42011Y0601(01)&from=EN)
4. *The EU Guidelines on 'Health Enhancing Physical Activity' (EU Working Group 'Sport & Health', 2008* http://ec.europa.eu/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_en.pdf